

3> UNA NOVA FORMA DE VIDA

Il·lustració:
Gerard Miquel

 **MENUDA
PREHISTÒRIA**

QUÈ APRENDRÀS?

- Com era la vida al Neolític.
- Quines van ser les novetats tecnològiques del moment.
- Quins són els principals jaciments valencians del Neolític.

ET PROPOSEM

- Visitar la Cova de l'Aranya (Bicorp, València).

1. EN QUIN MOMENT VAN VIURE I QUIN TERRITORI VAN OCUPAR

El període conegut com a **Neolític** va començar fa uns 9000 anys, moment en què acaba el període glacial anterior i s'inicia l'**Holocé** o etapa climàtica temperada en què encara ens trobem, i va finalitzar fa uns 5000 anys amb l'aparició dels metalls.

Té el seu origen en el Pròxim Orient, ja que va ser allí on es van domesticar, per primera vegada, les plantes i els animals que van donar lloc a l'agricultura i la ramaderia. Aquesta innovadora manera d'aconseguir aliments va suposar un gran canvi en la relació que fins eixe moment tenien els éssers humans amb la natura. Així, les poblacions es van fer sedentàries i començaren a modificar el paisatge en construir els primers poblats i crear nous terrenys de conreu i pasturatge. Aquesta nova forma de vida va produir un augment de la població, el que va deixar pas a noves formes d'organització social i creences.

Les comunitats neolítiques arribaren a l'actual territori valencià fa uns 7000 anys, mentre els grups del final de Paleolític o epipaleolítics continuaven amb un estil de vida nòmada basat en la caça i recol·lecció. Amb el desenvolupament del Neolític aquestes poblacions entraren en contacte amb les societats camperoles i anaren assimilant progressivament aquest nou mode de vida.

Entre els avanços tecnològics d'aquests moments destaquen l'aparició de les eines de **pedra polida**, els recipients de ceràmica i la **teixidura**.

L'expansió del Neolític

| 5

Principals jaciments valencians

al Museu de Prehistòria:

- 1 Cova de l'Or (Beniarrés)
- 2 Cova de la Sarsa (Bocairent)
- 3 Cova de les Cendres (Moraira-Teulada)

2. MODE DE VIDA

L'agricultura i la ramaderia que practicaven aquests grups del Neolític requerien amplis espais que es van obtenir mitjançant la tala i la crema del bosc. Així, la vegetació mediterrània característica, constituïda per carrasques i espècies arbustives com l'ullastre, el llentiscle i l'arbocer, va ser substituïda, progressivament, per un paisatge més degradat de pinars i matolls. Sols en els llocs no ocupats per aquestes comunitats es mantingueren els boscos primitius.

Els conreus es basaven en els cereals, blat i ordi, i les lleguminoses, com ara faves, pèsols o llentilles. Aquesta combinació de cultius els garantia l'aliment durant tot l'any. També plantaven altres espècies com el lli, del qual obtenien les fibres necessàries per a elaborar els teixits. Quant als animals, fonamentalment domesticaren ovelles, cabres i porcs, que els proveïen de carn, llet, llana, pell i ossos per a la fabricació d'objectes. També gossos, que els ajudaren a cuidar el ramat, i bous, que foren aprofitats com a animals de càrrega i per al treball del camp. La dieta es complementava amb la recol·lecció de fruits silvestres, la caça i la pesca.

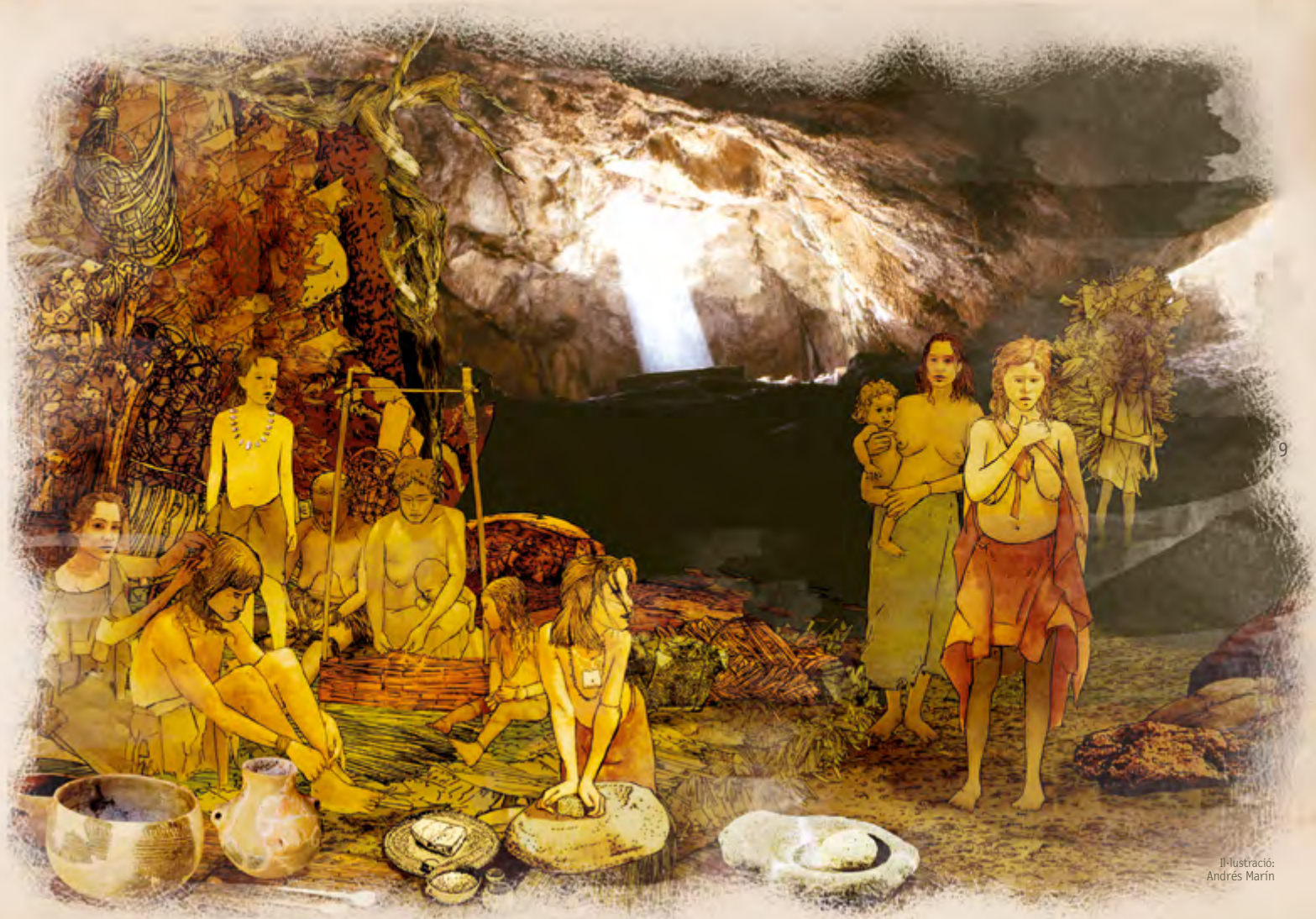

Pel que fa als espais d'habitatge, es construïren els primers poblats estables en zones de planura properes als cursos dels rius, on estaven les millors terres de conreu i pasturatge i des d'on es podia accedir als boscos pròxims per obtenir la fusta emprada en la construcció. A més, durant el Neolític es continuaren ocupant les coves, sembla que per grups dedicats a l'activitat ramadera.

Als poblats hi havia grans cabanyes de forma rectangular amb un extrem arrodonit, fetes amb troncs, branques i fang. L'interior de les vivendes estava dividit en espais destinats a la mòlta de cereals, la llar, el forn i el teixit. En alguns d'aquests assentaments també hi havia sitges o dipòsits excavats en terra per a emmagatzemar els grans de cereal.

8 | L'esforç col·lectiu que es necessitava per a construir i mantenir aquests poblats ens parla de grups humans amb una organització social complexa, capaç d'administrar els **excedents de producció** i repartir el treball.

3. TECNOLOGIA: NOVES ACTIVITATS, NOUS OBJECTES

Les comunitats neolítiques van inventar gran quantitat d'objectes i van incorporar noves tècniques i matèries primeres.

La principal novetat, que a més li dóna nom al període, és l'ús d'una nova tècnica de treballar les pedres coneguda com a pedra polida. Amb ella es fabricaren eines com destrals i aixols per a tallar troncs i donar-li forma a la fusta, punxons i objectes de decoració personal com penjolls i braçalets.

Altres innovacions foren els molins de mà, per a moldre el gra i obtenir la farina, i els contrapesos per als pals de cavar, tots dos fets de pedres sorrenques. Quant a les puntes de fletxa, els **trepans** i els ganivets es continuaren fent amb sílex, així com també les falçs o corbelles, utensilis imprescindibles per a segar el cereal.

Molí de mà

Penjolls i braçalet

Aixol i destrat

Punxons

Aixel

Detall i ús
de l'aixel

Destral

Detall i ús
de la destral

Falç

Detall i ús
de la falç

Una altra gran aportació del Neolític van ser els recipients de ceràmica, que s'utilitzaren per a cuinar, conservar i consumir els aliments. La tècnica emprada per a la seua elaboració era molt senzilla: primer es preparava el fang mesclant l'argila amb altres materials com restes vegetals i arena; després es donava forma als recipients en

Modelat directe

Muntatge per tîres

superposar i unir tires de fang; a continuació, una vegada aconseguien la forma desitjada, s'allisaven les parets, es feia la decoració i es deixaven assecar; per últim, es posaven a cuire dins d'una fossa excavada en terra. Una volta cuits, procés que podia durar deu o dotze hores, els recipients ja tenien la duresa suficient i es podien fer servir.

Acabat i decoració

Cocció

Tipus de decoració

Impressions cardials

Cordons amb digitacions

Impressions amb pinta

Línies incises

Entre els nous objectes d'os destaquen les culleres per a menjar sopes i guisats, els tubs per a xuclar líquids o fer música, les espàtules i pintes per a allisar i decorar les ceràmiques, i també els anells i penjolls per a la decoració personal.

Finalment, altra important innovació d'aquest període fou l'inici de l'activitat tèxtil a partir de noves fibres com el lli i la llana. Segurament es degueren fer servir telers senzills de cintura, ja que no s'ha trobat cap evidència que demostre l'existència de telers verticals, com ara les peces de fang necessàries per a tensar els fils, que sí s'utilitzaren en èpoques posteriors.

4. ART I CREENCES

Les **pràctiques funeràries** del Neolític ens apropen al món dels mites i de les creences d'aquelles primeres comunitats agrícoles i ramaderes.

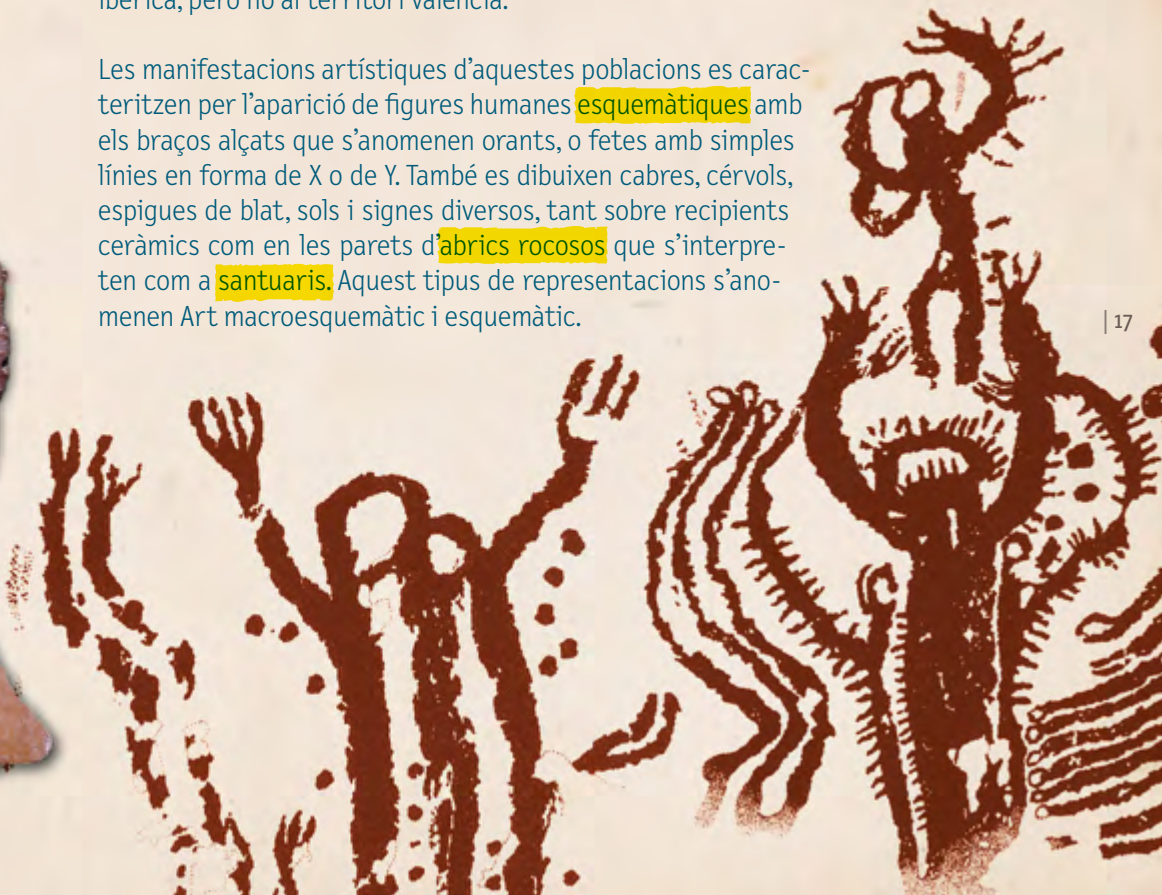
Hi havia diferents maneres de soterrar les persones que morien. S'han trobat tombes individuals i també dobles, amb ofrenes i objectes personals, situades en coves i en antigues sitges dins dels poblats. A la Cova de la Sarsa (Bocairent) es va excavar un soterrament de dues persones acompanyades d'un **aixovar funerari** format per recipients de ceràmica, que degueren contindre aliments o begudes, i objectes personals com penjolls i anells.

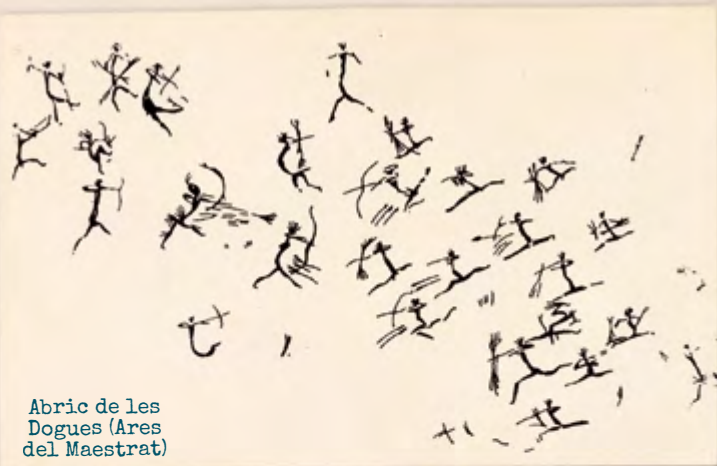

Un altre exemple de ritual funerari del final del Neolític són els grans monuments de pedra anomenats **megàlits**, que es troben en bona part d'Europa i la península ibèrica, però no al territori valencià.

Les manifestacions artístiques d'aquestes poblacions es caracteritzen per l'aparició de figures humanes **esquemàtiques** amb els braços alçats que s'anomenen orants, o fetes amb simples línies en forma de X o de Y. També es dibuixen cabres, cérvols, espigues de blat, sols i signes diversos, tant sobre recipients ceràmics com en les parets d'**abrics rocosos** que s'interpreten com a **santuaris**. Aquest tipus de representacions s'anomenen Art macroesquemàtic i esquemàtic.

De la mateixa manera, corresponen al Neolític els dibuixos d'escenes de caça, recol·lecció, dansa i enfrontament entre grups, que es fan en les parets dels abrics rocosos. És el conegut com a **Art llevantí**, un estil naturalista i narratiu que deu reflectir el contacte entre dos formes de vida, la dels últims grups caçadors i recol·lectors i la de les primeres comunitats neolítiques. La **UNESCO** va declarar en 1998 Patrimoni de la Humanitat a totes aquestes pintures rupestres de l'arc mediterrani de la Península ibèrica.

A VEURE QUÈ HAS APRÉS

03> UNA NOVA FORMA DE VIDA

Construeix la carpeta dels grups neolítics amb les fitxes-resum de les seues principals característiques.
Trobaràs la informació que necessites en els texts i les il·lustracions.

Per a muntar la carpeta necessitaràs:

Din A4

1. Doblega la cartolina per la mitat.
2. Retalla la portada i contraportada i pega-les en la cartolina.
3. Completa les fitxes, retalla-les i guarda-les en la carpeta.

1

2

3

03> UNA NOVA FORMA DE VIDA

NEOLÍTIC

Fa entre 7000 i 5000 anys

Museu de Prehistòria de València

C/Corona, 36 | 46003 València

Informació: 963 883 565

Visites comentades: 963 883 579

www.museuprehistoriavalencia.es

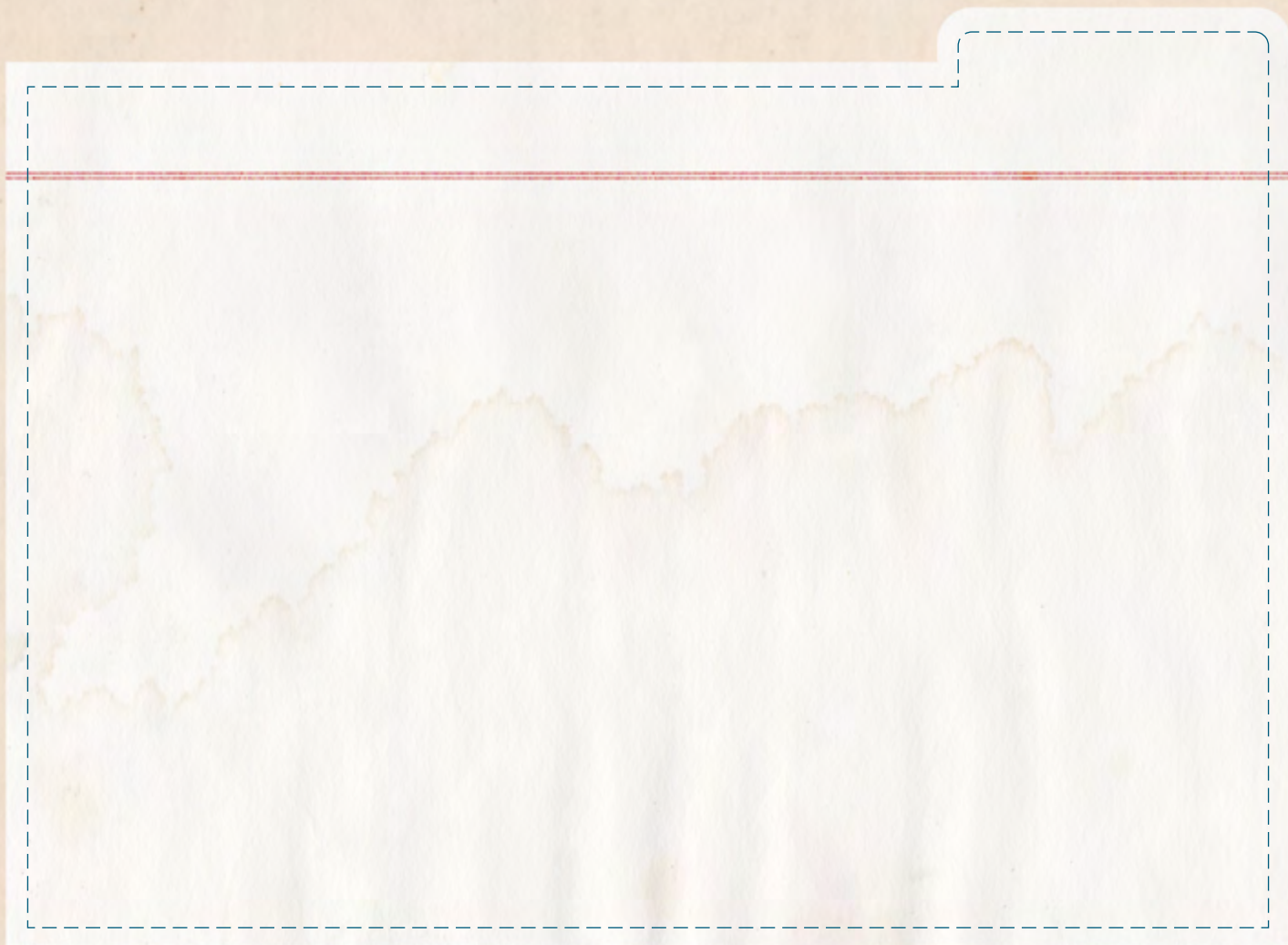
Segueix-nos en

TERRITORI

Pinta en el mapa d'on són originaris els grups neolítics
i posa-hi el nom dels principals jaciments valencians que es troben al museu.

MODE DE VIDA

Al Neolític domesticaren animals com ara _____

Cultivaven cereals com ara _____

i lleguminoses com ara _____

Completaven la seua dieta amb _____

MODE DE VIDA

Vivien en _____ i en _____

Les cases les construeïen amb _____

Com t'imagines que seria una cabanya neolítica?
Dibuixa-la (fixa't en la informació de la pàg. 8)

TECNOLOGIA

Uneix cada objecte amb el material amb que es va fer:

Sílex

Pedra polida

Petxina-ullal

Os

TECNOLOGIA

Observa les imatges i associa cada recipient amb l'element que es va utilitzar per a decorar-lo.

S'han trobat enterraments en coves com ara _____.

També es troben soterraments dins dels poblats en antigues sitges.

☐ vertader

☐ fals

L'aixovar funerari consisteix en _____

Al territori valencià hi ha megàlits.

☐ vertader

☐ fals

En l'Art macroesquemàtic els motius més característics són els "orants" que són _____

_____ •

L'Art llevanti és més naturalista i representa _____

_____ •

2 >

Vols fer una ceràmica del Neolític?

Necessitaràs: plastilina o argila, espàtules joc plastilina, petxina.

Fes tires d'argila
o plastilina

Uneix-les, una damunt
de l'altra, per formar
el recipient

Allisa la superfície
interior i exterior amb
els dits o amb l'espàtula

Decora al teu gust amb
alguna de les eines
neolítiques (fixa't en la
informació de la pàg. 14)
Deixa assecar

ET PROPOSEM DESCOBRIR EN FAMÍLIA...
LAS CUEVAS DE LA ARAÑA

LAS CUEVAS DE LA ARAÑA

Un instant congelat...

Per què aquesta persona s'arrisca a pujar per unes cordes fins a un lloc tan alt a la recerca del tresor daurat que custodien unes abelles?

Què trobaries tu a faltar si sols menjares carn, peix, guisats de farina, de pèsols o de llentilles i de vegades alguna fruita silvestre?

Las Cuevas de la Araña es troben en el terme de Bicorp, a uns 10 km de la població. Es tracta d'un conjunt de tres abrics rocosos situats al marge esquerre del barranc Hongares, al Massís del Caroig.

Van estar ocupades fa uns 6000 anys per grups agricultors i ramaders que pintaren figures humanes i animals amb mineral d'ocre rogenc en les parets de la cova.

Aquest espai era conegut per la població local, però no va ser fins el 1920 quan es donà a conèixer per a la ciència gràcies a Jaime Poch, un mestre del poble. Poc després, el 1924, les pintures van ser estudiades i publicades en les memòries del Museo de Ciencias Naturales de Madrid per Eduardo Hernández Pacheco i Fernando

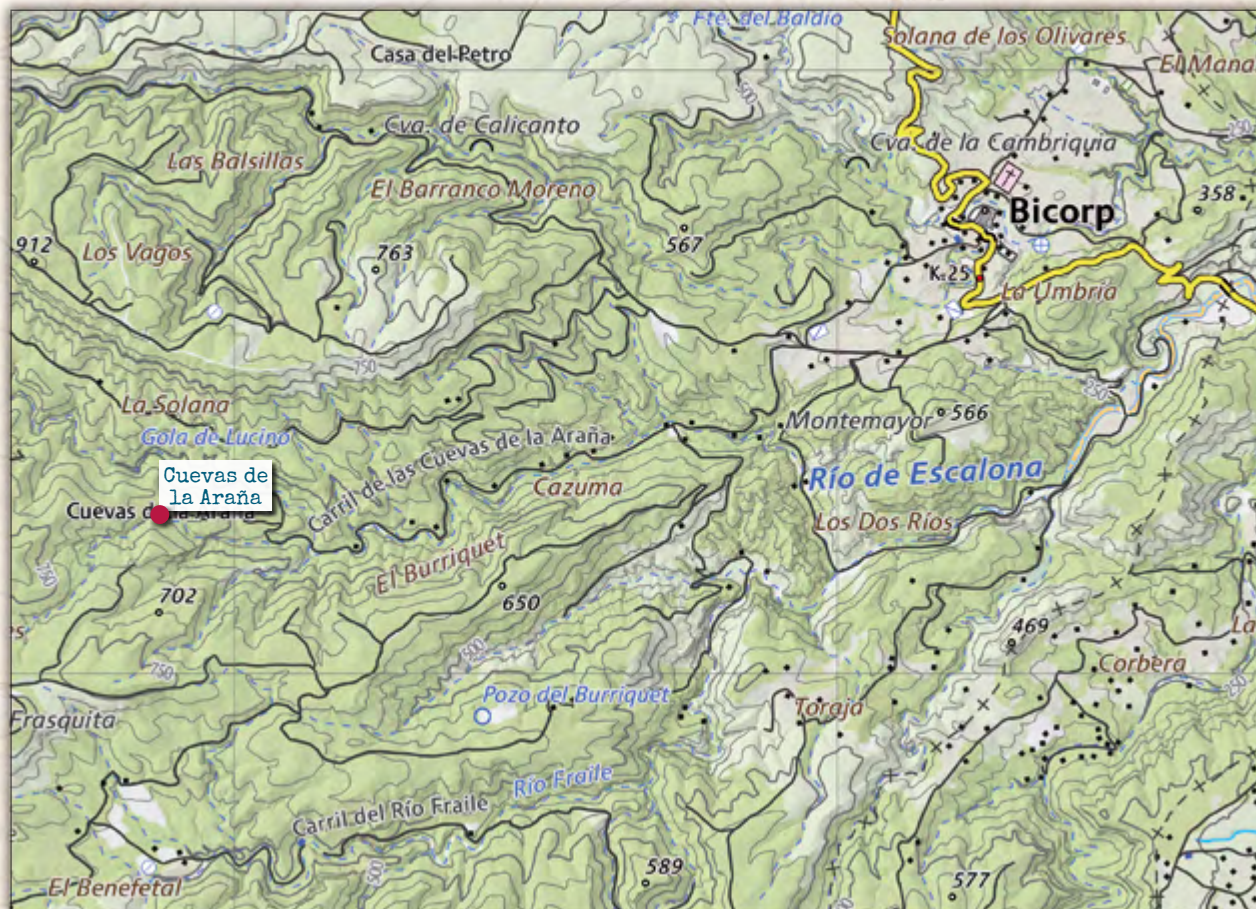
Benítez. Des d'aleshores s'han identificat més de 150 imatges agrupades en diverses escenes, entre elles destaca la coneguda com a Recol·lecció de la mel, una de les representacions més famoses i excepcionals de l'Art Llevantí. Es tracta d'una figura humana, probablement una dona, que, penjada d'unes cordes i amb una cistella a l'esquena, introdueix el braç dins d'un buc d'abelles que voletegen al seu voltant. A més, en aquests abrics també es poden observar altres escenes pintades amb arquers que cacen animals, sobretot cabres i cérvols.

En 1998, les pintures rupestres de l'arc mediterrani de la península ibèrica van ser declarades Patrimoni de la Humanitat per la UNESCO i un dels jaciments seleccionats foren Las Cuevas de la Araña de Bicorp.

Pots descobrir alguns d'aquests materials al Museu de Prehistòria de València. Trobaràs més informació sobre el museu en Menuda Prehistòria 1.

COM ARRIBAR-HI?

QUÈ NECESSITES SABER?

Horari:

consultar a l'Ecomuseu de Bicorp
Telèfon: 962 269 403
info@ecomuseodebicorp.com

Entrada:

visita guiada consultar
a l'Ecomuseu de Bicorp

Més informació:

www.museuprehistoriavalencia.com
www.ecomuseodebicorp.com

QUÈ MÉS POTS FER EN LA ZONA?

- Prop de la cova podràs gaudir de La ruta del agua del río Fraile.
- A més, també podràs visitar altres pintures rupestres al Barranco Moreno
www.ecomuseodebicorp.com/paquete-barranco-moreno/
- Passejar pel nucli urbà de la població i descobrir la gastronomia local.

GLOSSARI

03> UNA NOVA FORMA DE VIDA

Neolític: fa entre 7000 i 5000 anys

A

Abric rocós: cova natural poc profunda.

Aixovar funerari: conjunt de béns, eines, vaixel·la, etc. que es col·loca dins de la tomba en el moment de sepulturar-hi un difunt.

Argila: roca sedimentària que es caracteritza per la seua plasticitat quan es mescla amb aigua, el que permet modelar tot tipus de recipients. Una vegada assecada i cuïta es converteix en un material dur i resistent.

Art esquemàtic: tipus d'art que representa les figures d'una forma molt simple i que mostra únicament els trets essencials.

Art llevantí: estil d'art rupestre neolític, típic del vessant mediterrani de la península ibèrica, que es caracteritza per les seues pintures naturalistes amb escenes de caça, enfrontament d'arquers, dansa i recol·lecció.

E

Excedent de producció: és la part de les collites que es reserva després de cobrir les necessitats bàsiques de consum.

H

Holocé: etapa de condicions climàtiques temperades que va afavorir el desenvolupament del mode de vida del Neolític. Va començar fa uns 11.700 anys i perdura fins al moment actual.

M

Megàlit: el terme procedeix de les arrels gregues mega que significa 'gran' i lithos que vol dir 'pedra'. S'aplica als monuments prehistòrics fets amb grans blocs de pedra que s'empraren com a marcadors territorials, tombes, construccions de caràcter ritual o que servien per a recordar esdeveniments importants.

N

Neolític: el terme el va emprar per primera volta John Lubbock el 1865 i es compon de les arrels gregues neos que vol dir 'nou' i de lithos que es tradueix com a 'pedra'. Per tant, Neolític significa edat de 'pedra nova'.

P

Pedra polida: nova tècnica de treballar la pedra que apareix durant el Neolític. Consisteix a friccionar pedres resistents, com el basalt i la diorita o d'altres més blanques com l'esquist, amb roques sorrenques fins a rebaixar la superfície i aconseguir la forma desitjada.

Pràctica funerària: és qualsevol classe d'acció o costum que es du a terme amb les persones que moren.

S

Santuari: lloc sagrat on es practiquen rituals en honor a un ésser diví.

T

Teixidura: art o tècnica de teixir. És a dir, és el conjunt d'accions que tenen com a finalitat obtenir teles a partir de fils extrets de fibres naturals.

Trepant: instrument de sílex emprat per a trepanar o fer forats.

U

UNESCO: aquestes sigles són l'acrònim en anglès per a Organització de les Nacions Unides per a l'Educació, la Ciència i la Cultura. Aquest organisme de les Nacions Unides s'encarrega, des de 1945, d'ajudar a la modernització i el progrés de les nacions del món a través de l'ús dels seus recursos naturals i culturals.

Directora

Mª Jesús de Pedro Michó

Cap de la Unitat de Difusió, Didàctica i Exposicions

Santiago Grau Gadea

Projecte didàctic

Eva Ripollés Adelantado

Laura Fortea Cervera

Disseny gràfic

Igor Morell Munárriz

Il·lustracions

Francisco Chiner Vives

Andrés Marín Jarque

Gerard Miquel Roselló

Ángel Sánchez Molina

Imatges

Arxiu SIP

Institut Cartogràfic València

www.artropestre.com

Revisió de textos

Joaquín Abarca Pérez

Impressió

Impremta Diputació de València

Edició

Museu de Prehistòria de València

Unitat de Difusió, Didàctica i Exposicions

© Del text: les autores

© De les il·lustracions i imatges: els autors

© De l'edició: Diputació de València -

Museu de Prehistòria de València

ISBN

978-84-7795-947-2

Dipòsit legal

V-3330-2022

Museu de Prehistòria de València

C/Corona, 36 | 46003 València

Informació: 963 883 565

Visites comentades: 963 883 579

www.museuprehistoriavalencia.es

Segueix-nos en

